

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

359 ספרים מהעלון תפ"ט תש"ס ח' תל"ט 359

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: זהירות מלבייש את הזולת

והעניק לנו, בזה הסיר את הבושה מעם ישראל, לבל יהיו מקבלים אלא נותנים.

ומהסיבה הזו נבחרה המנורה לנחם את אהרון, שהיה נזהר בתכלית הזהירות לבל לפגוע ולבייש את הזולת.

בזה נלמד מוסר השכל עד כמה צריך לדקדק לבל יבייש את הזולת, ואם גם במצב שאין ברירה ומוכרח השני להתבייש ישתדל לעשות ככל יכולתו להסיר ממנו את הבושה.

וכבר במשנה בסוף מסכת תענית מעיד רבן שמעון בן גמליאל: "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לר".

חידוש בענין מעלת תפילה בציבור:

הגמרא בברכות (ח). אומרת: "אין הקב"ה מואס בתפילתם של רבים". ומוסיפה ואומרת: מאי דכתיב "ואני תפילתי לך ה' עת רצון", אימתי עת רצון? בשעה שהצבור מתפללים". ומבאר רבי יוסף חיים מבגדד בספרו 'בניהו' (שם) שניתן לחלק את המילה 'תפילתי' לשני מילים תפילתי י', ואם כן פירוש הכתוב הוא שבעת תפילת עשרה הוא 'עת רצון'.

וכן מובא בזוה"ק (פרשת ויחי): רבי אבא פתח ואמר, "פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם" (תהלים קב, יח). פסוק זה בארוהו, והתקשו בו החברים: פנה?! הקשיב היה צריך, או שמע. מה זה פנה? אלא כל תפילות העולם - תפלות, ותפילת היחיד לא נכנסת לפני המלך הקדוש אלא בלח חזק. שעד שלא נכנסת אותה תפילה להתעשר במקומה, משגיח בה הקדוש ברוך הוא ומסתכל בה, ומסתכל בחטאי ובזכות אותה האדם, מה שאינו עושה כן בתפילת הרבים, שתפילת הרבים כמה הן תפלות שאינן מצדיקים, וכלן נכנסות לפני הקדוש ברוך הוא, ולא משגיח בחטאיהם.

משום כך פנה אל תפילת הערער, מהפך ומסתכל בה, ומסתכל במה רצון נעשה, ומי אותו האיש שמתפלל תפילה זו ומתעשר מעשיו. משום כך צריך האדם להתפלל תפילה בצבור. מה הטעם? משום שלא בזה את תפילתם, אף על גב שלא כלם בכונה ורצון הלב.

והנה הקשה השל"ה הקדוש: "והלא עינינו רואות שבכל יום מתפללין תפילת י"ח בציבור ומוזכר בה כמה פעמים תפילה על הגאולה, ראה נא בעינינו, תקע בשופר וכו', ואין תפילתינו פועלת כלום?

ובתחילה הביא את תירוצו של ספר בית אלהים, כי אין העניין שיעשה הקב"ה כל בקשתינו, רק עושה מדוגמת הבקשה, כי בכל יום ויום יש גאולה, כי הלא ככבשה אחת בין שבעים זאבים כן אנחנו, ובכל יום ויום, עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם.

ולאחר מכן מביא את תירוצו: ולי נראה, שהוא שבוח בתפילת רבים והמלאך קושרה ועושה ממנה קשר לקב"ה, אבל אין מוכרח

פרשת בהעלותך פותחת בהדלקת המנורה ואילו הפרשה הקודמת מסיימת בהקרבת קרבנות הנשיאים.

וכתב רש"י: למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים? לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו. אמר לו הקב"ה: חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות.

והקשה הרמב"ן, מדוע הקב"ה בחר לנחם את אהרן בהדלקת הנרות ולא למשל בהקטרת הקטורת או בעבודת יום הכיפורים?

ונראה לבאר על פי דברי המדרש (במדב"ר פרשה טו פסקה ה) וז"ל: זה שאמר הכתוב (תהלים י"ח) "כי אתה תאיר נר". אמרו ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע! לנו אתה אומר שנאיר לפניך אתה הוא אורו של עולם והאורה דרה אצלך דכתיב (דניאל ב) "ונהורא עמיה שרא" ואתה אומר "אל מול פני המנורה", הוי כי אתה תאיר נר.

אמר להם הקב"ה: לא שאני צריך לכם, אלא שתאירו לי כדרך שהארתי לכם. למה? לעלות אתכם בפני האומות שיהיו אומרים ראו היאך ישראל מאירן למי שהוא מאיר לכל העולם.

משל למה הדבר דומה? לפיקח וסומא שהיו מהלכין בדרך, אמר לו פיקח לסומא, כשנכנס לתוך הבית צא והדלק לי את הנר הזה והאיר לי. אמר לו הסומא: בטובתך, כשהייתי בדרך אתה היית מסמכני עד שנכנסנו לתוך הבית אתה היית מלוה אותי, ועכשיו אתה אומר הדלק לי את הנר הזה והאיר לי? אמר לו הפיקח: שלא תהא מחזיק לי טובה שהייתי מלווה בדרך, לכן אמרתי לך האיר לי. כך הפקח זה הקב"ה שנאמר (זכריה ד) "עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ", והסומא אלו ישראל שנאמר (ישעיה נ"ט) "נגששה כעורים קיר". היה הקב"ה מנהיג ומאיר להם שנא' (שמות י"ג) "וה' הולך לפניכם יומם", כיון שעמד המשכן קרא הקב"ה למשה ואמר לו תאירו לי שנא' "בהעלותך את הנרות", בשביל לעלות לכם. ע"כ.

ונראה לבאר את דברי המדרש על פי מעשה שהיה עם הרה"ק בעל אהבת ישראל מוז'ניץ ז"ע שפעם אחת נתן צדקה לאשה אחת שהייתה צריכה לכך. אלא שלאחר שנתן לה ביקש ממנה שתעתיר בעדו, והיא מיד בירכה אותו בשמחה. לאחר שהמשיכו בדרכם שאל הגבאי את הרבי, וכי הרבי זקוק לברכה של אשה עניה זו? השיב לו הרבי: 'כשיהודי צריך לקבל צדקה, הוא מתבייש בכך, אבל כאשר הנותן צדקה מבקש ממנו שיתפלל בעדו, שהרי הפכתי את המקבל לנותן'.

ובזה פירש את הגמרא בפסחים (ח סו"א): "הנותן צדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור". כלומר שבשעה שנותן צדקה, אומר למקבל, אנא תתפלל שיחיה בני, וכך הפך את המקבל לנותן, והרים את קרנו. זהו צדיק גמור.

ויש לומר שזו כוונת המדרש, הקב"ה ביקש מעם ישראל להעלות את הנרות בבית המקדש, לא מפני שהוא צריך לכך, הרי בכל הארבעים שנה במדבר הוא האיר לכלל ישראל, אלא כדי לתת הרגשה טובה לעם ישראל, הנה אנו משיבים משהו למי שנתן

דב פפא בא לתקן את פרישת משה רבינו:

אחרי חטא "המתלוננים", משה ביקש מהשם סיוע ועזרה בניחול העם שלא מפסיק להתלונן. השם הורה לו להאציל מרוחו על שבעים הזקנים והם יעמדו לצדו. לפתע פרצה סערה במחנה: שניים מתוך הזקנים – אלדד ומידד – חוו גילוי של נבואה והחלו לומר דברי נבואה קשים אודות העתיד לקרות, כמו 'משה ימות בקרוב ויהושע יכניסם לארץ'.

שתי נשים עמדו שם ועקבו אחרי המאורעות. היו אלו שתי הגיסות החשובות, מרים אחות משה וציפורה אשתו. לפתע פלטה ציפורה למרים הערה אישית מאד: "מסכנות הנשים של אלדד ומידד. עכשיו הבעלים שלהן יפרשו מהן מחיי אישות, משום שיהיה עליהם להיות זמינים לנבואה עשרים וארבע שבע ויצטרכו להיות תמיד בטרה".

מרים נחרדה. היא הבינה פתאום את הרמז הקשה בדבריה של ציפורה: משה פרש ממנה עצמה בגלל רוח הנבואה ששורה בו.

כמו אחות גדולה ואחראית, מרים לא התכוונה לתת לסיפור לעבור חלק. היא כינסה מיד התוועדות של המשפחה הגרעינית ושאלה את אהרן בנוכחות משה: מה דעתך על אחינו הצעיר, שהחליט לפרוש מאשתו בגלל רוח הנבואה ששרתה בו? וכי רק הוא נביא?! הרי גם אנחנו נביאים, ואף אחד לא ציווה אותנו לפרוש מחיי משפחה!

משה לא ענה דבר, כדברי התורה כאן: "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" – ולכן שמע חרפתו ולא הגיב (כך מסביר הרמב"ן).

הקדוש ברוך הוא נחלץ לעזרתו ואמר כי אין כל דמיון בין רמת הנבואה של משה לרמת הנבואה שלהם, ולכן משה חייב להיות בטרה תמיד זמין לגילוי הנבואה. בתוך רגע מרים הצטרפה כשגל, כדברי לשון הרע, והושמה בבידוד מכאבי למשך שבוע ימים.

ובתחילה יש לשאול: מה הניע את מרים להתערב בחייו האישיים של משה? הרי לא מדובר בעוד אחות גדולה שבטוחה שעליה לנהל את החיים של כל המשפחה... מרים היא האדם היחיד בתורה שמוצמד לשמו התואר "נביא": "ותיקח מרים הנביאה את התוף", ואפשר להבין שהיא הייתה אדם גדול. ואם משה וציפורה הגיעו להסכמה לפרוש אחד מן השני, מה לה להתערב בכך?

אלא עלינו לחזור שמונים שנה אחורה, הגמרא בסוטה (יב.) מביאה, כאשר מרים הייתה בת חמש שנים, היא גילתה כי אביה עמרם גירש את אשתו יוכבד מחמת גזירת פרעה. מרים הקטנה ניגשה לאביה ואמרה לו כי הוא 'יותר גרוע מפרעה'. פרעה גזר רק על הזכרים אבל בגללו לא ייוולדו גם נקבות, הגזירה של פרעה ספק מתקיימת וספק אינה מתקיימת ואילו שלו בוודאי מתקיימת. עמרם התרשם מהתוקף של הילדה והחליט לחזור ולערוך אירוע חתונה עם גרושתו, ומהחתונה הזאת נולד 'איש האלוקים', הילד שהושיע את ישראל והוריד את התורה מהשמיים, משה רבינו.

לכן מרים לא הצליחה להבין: כיצד משה לא למד את הלך שהביא אותו עצמו לעולם? כיצד הוא פורש מחיי אישות, ובכך מכריז בעצם כי לא יהיו לו יותר ילדים?

הרי כאן מדובר בזוג הורים מושלם כמו משה וציפורה, האישה שהתורה מתארת אותה בשם "האישה הכושית", ורש"י מפרש: כמו הכושי שהוא שחור מראשו עד רגליו, כך ציפורה הייתה מושלמת הן ביופייה והן במעשיה. ואם זוג הורים כזה יביא לעולם עוד ילד הוא עשוי לצמוח לעוד משה רבינו, ואיזו סיבה טובה יכולה למנוע את משה מכך?

ונראה לחדש כי האמורא הקדוש רב פפא בא לתקן את הפרישה של משה רבינו מאשתו. שכן רב פפא מגלה לנו הרמ"א (הובא בים של שלמה עמ"ס בבא קמא סוף פרק מרובה) הוא ראשי תיבות "פה אל פה אדבר בו". והנה, מעלה זו נאמרה אצל משה רבינו, אולם אצל משה רבינו נאמרה מעלה זו כאשר פרש מאשתו, לכן רב פפא עם המעלה של "פה אל פה אדבר בו" – נהיו לו למעלה מעשרה ילדים, שגן מזכירים את עשרת בניו בכל סיום מסכת (אם כי שיטת רב שרירא גאון כפי שהובאה בספר האשכול לראב"ד שלא כל העשרה הם בניו של רב פפא, אולם בפני יהושע בברכות ח. ומהרמ"א הנזכר משמע, שכן היו כל העשרה בניו), ולדעת סדר הדורות היה לו בן נוסף שאינו מוזכר, כמו כן מתבאר בש"ס שאף בנות היו לו, הרי שזכה לילדים רבים, ובזה תיקן את משה רבינו שפרש מאשתו והסתפק בשני בנים.

בזה יש ליישב מה ששינה רש"י בכתובות (לט:): כאשר אצל אשת רבא הוא כותב "אשתו של רבא, ואילו אצל אשת רב פפא הוא משנה וכותב בלשון ארמית "דביתהו דרב פפא", ויש לומר, מכיון שילדים רבים היו לה כדי שלא תשלוט בה עין הרע העדיף להזכירה בלשון ארמית שאין מלאכים מכירים בה, וכך לא יטילו עליה עין הרע.

שיעשה למבקש בקשתו, רק שמקבל המצוות עשה כמו שמקבל כל מצוות עשה ציצית ותפילין ומזוזה שהמצוה רשומה למעלה והשכר, כן הוא בתפילות הכשרות הם עולים למעלה להיות כתר ועטרה, אבל למלאות הבקשה לפעמים ממלא ולפעמים לא, והוא יתברך שמו היודע בצדיק בכל דרכיו, אבל תפילה פסולה נדחית לגמרי, היה כלא היה, ומי יתן החרש יחריש ולא יענש על לא תישא את שם ה' אלווקך לשוא, ותפילת רבים לעולם היא עולה למעלה. ע"כ.

ונראה ליישב שאלה זו בהקדם, הנביא בספר יהושע (פרק י"ג) מספר שהקב"ה פונה אל יהושע בן נון ואומר לו: "אתה זקנתה, באת בימים, והארץ נשארה הרבה מאד לרשתה", כלומר יש עוד מקומות רבים בארץ ישראל שעדיין לא הצלחת לכבוש, וגם לא תצליח לכבוש, כיון שכבר זקנת. ולכן אני אמשיך להילחם עבורכם ולכובשה. אולם מבקש אני ממך כי כבר עכשיו תעשה את החלוקה של הארץ לשבטים על פי הגורל.

ולכאורה איזו תועלת יש בהטלת גורל וחלוקת הארץ כאשר עדיין רוב הארץ עדיין לא נכבשה ואינה שייכת אליהם?

הרמב"ם כותב בהלכות תרומות (פרק א' הלכה ב') "ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל, וזהו הנקרא "כיבוש רבים". אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום, אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם, אינו נקרא ארץ ישראל כדי שיהגו בו כל המצוות. ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אף על פי שלא נכבשה כדי שלא יהיה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבוש חלקו. עכ"ל.

ולכאורה איפכא מסתברא, אם הולכים כולם יחד לכבוש את כל הארץ, ואחר כך נוטל כל שבט את חלקו נמצא שבשעת הכיבוש היה כאן שיתוף של רבים "כיבוש רבים", לא כן אחר שנתחלקה הארץ בגורל וכל שבט הולך לכבוש את חלקו בפרטיות?

אלא שהכל הולך אחר המחשבה והמטרה, כשבאים לכבוש הכל ביחד כאשר מטרת כל אחד היא להגיע לחלקו ונחלתו הרי זה כיבוש יחיד, מכיון שאין מגמה משותפת לכולם אלא כל שבט טובת עצמו הוא דורש. אבל אם אחרי שכל אחד מלך את חלקו מצטרפים והולכים כלם יחד במצב של "איש את רעהו יעזור", ונלחמים וכובשים שטחים שיודעים בוודאות שאינם שייכים לשבטם, ובכל זאת נלחמים עבור חבריהם, הרי שזה בגדר "כיבוש רבים".

כמו כן בתפילה בציבור, ל די בהתכנסות של עשרה אנשים כדי להיחשב ל"ציבור" כי אם כל אחד מהם מבקש רק על עצמו אין כאן תפלת רבים אלא עשרה יחידים שנזדמנו למקום אחד. הצירוף של עשרה מישראל להיות מקשה אחת של "ציבור" קדוש, אינה אלא אם כן דעתו של כל אחד נתונה גם על חברו, וכולם יחד מבקשים על הכלל, כאשר יסדו חכמינו ז"ל כל נוסח בקשות שמונה עשרה בלשון רבים, רפאנו ברך עלינו או אז יש על זה גדר של תפלת רבים' שמתקבל לרחמים ולרצון.

וכך כתב ב'ספר חסידים' (סימן תרנ"ג): כי כאשר רואים אנו שהאחד התפלל ונענה וחברו התפלל ולא נענה, אין זה אלא משום שהשני לא העלה על לבו את צערו של חברו בתפילתו, ומי שאינו מצטער בצער האחר לא יתכן שיהיה נענה, שלכן הרי תקנו חכמים את כל התפילות בלשון רבים. ואם אין האדם נזהר בזה, הלא ניתן לומר עליו את דברי החכם מכל אדם (קהלת ג', י"ט): "ומותר האדם מן הבהמה אין", כי גם הבהמה אינה שמה לבה לצער חברתה.

בספה"ק שם משמואל (שבועות תרע"ו) מביא בשם אביו האבני נזר להוכיח, מהגמרא בראש השנה (יז.) בענין יורדי הים באוניות והגמרא שם מחלקת בין קודם גזר דין לאחר גזר דין. ועל זה שואלת הגמרא: והרי רבי יוחנן אמר שכח של ציבור שגם לאחר גזר דין יכולים לשנות את הדין, עונה הגמרא, שיורדי הים כיחידין דמו.

ולכאורה, שואל האבני נזר, הרי יש אנשים רבים בספינה?

אלא מוכח מזה "דציבור מקרי שכל אחד מיצר בצער הכלל כולו, ולא מפני צערו לבד. אבל יורדי הים שמתקבצין אנשים שונים שאין מכירין זה את זה וכל אחד מיצר בצרתו הפרטית, ולא אכפת ליה בזולתו על כן כיחידים דמו".
